

LA DIFUSIÓN DE LA ARQUEOLOGÍA, AHORA Y AQUÍ

Josep A. Gisbert Santonja

En una ciudad, a la sombra de una poderosa sierra, dicen que bien protegida por la diosa Diana, ocurrieron tres sucesos a lo largo del pasado 1989 que son significativos de la importancia de la Arqueología como objeto de difusión.

En septiembre se daba a conocer el descubrimiento de dos importantes yacimientos de arte rupestre. Desde el primer momento centenares de personas visitan los lugares y buscan una explicación que confirme el interés otorgado por los medios de comunicación, poco perceptible a través de la contemplación de los paneles pintados.

Durante las lluvias de abril se abre un sondeo en la calle principal de la ciudad. Se profundiza más y más hasta que a los dos metros aparece la evidencia de unas casas. Innumerable la gente que cada día miraba hacia el oscuro pozo, se interrogaba sobre lo que allí había, lo que buscábamos y el porqué.

A finales de mayo el juzgado depositaba en el museo de Dénia, fruto de una incautación, un conjunto de más de noventa piezas arqueológicas de procedencia subacuática: entre ellas más de cuarenta ánforas romanas. En diez días hubo en el territorio más movimiento de ánforas y de otros materiales que en veinticinco años de dinastía julio-claudia, allá por el siglo I d.C. Difusión tuvo, y la mayor.

Estas circunstancias conducen a una primera reflexión en el sentido de que los hallazgos arqueológicos casuales, la Arqueología urbana como variedad específica dentro de la práctica arqueológica, y un hecho como el tercero, que no es sino reflejo de una situación del patrimonio demasiado generalizada y con fuerte arraigo social, son los móviles de una difusión excepcional, al menos en el ámbito comarcal. Podemos asegurar que ni el más completo programa de difusión de arte rupestre o de Arqueología subacuática, ni la más extensa excavación urbana hubieran provocado tan repentinamente este grado de difusión.

Al profundizar en el tema que nos ocupa, una primera cuestión sería: ¿A propósito de la difusión de qué Arqueología? No nos gustaría caer en la enumeración de tópicos o generalizaciones sobre cada una de las situaciones en las que nos encontramos y que requieren un tratamiento singular y un estudio casi monográfico. Sea el caso de la Arqueología como método científico de conocimiento histórico, o se trate de la Arqueología urbana, que siempre se mueve al ritmo de las circunstancias de manera que ya resulta meritoria la elaboración de una programación anual. Nada de ello tiene que ver con la Arqueología desde la perspectiva de un museo. Además,

es evidente que cada yacimiento y cada museo se apoya en unas bases específicas, no sólo en cuanto a contenido o continente, sino también en la orientación de la difusión en cada caso concreto.

Otra cuestión para hilar más fino sería: ¿Difusión con qué dinero? o, lo que no es lo mismo, ¿con el dinero de quién? Materia indispensable, sin duda, para plantear un proyecto de difusión del patrimonio. En el momento presente la Administración ha iniciado la dinámica de la reglamentación y estudio de la problemática de los museos valencianos. No es, pues, momento apropiado para plantear cual es el papel de los museos en lo referente a la difusión. Somos conscientes de que en el marco de la Comunidad Valenciana no hay ningún museo que disponga actualmente de una infraestructura mínima de personal y de una programación definida orientada a la difusión de la Arqueología.

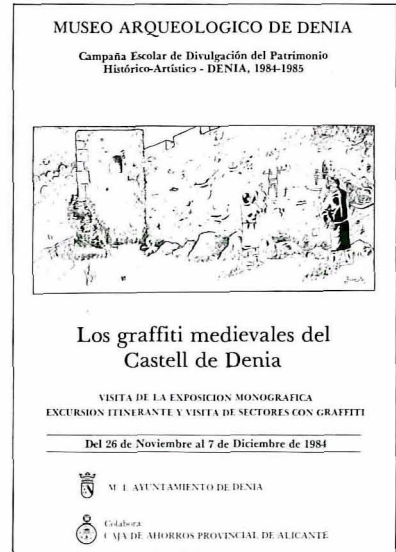
No es mejor la situación de los servicios de Arqueología, vinculados generalmente a iniciativas municipales, de carácter incipiente, que se relacionan en su origen mayoritariamente con un estrecho programa de Arqueología urbana y nacen, por tanto, con un papel más que limitado en lo referente a la difusión.

Con todo, hemos de reconocer que estas dos instituciones son las que han iniciado una labor relacionada con la difusión del patrimonio arqueológico y/o con la Arqueología primordialmente urbana.

La formación de una oferta de difusión en el Museo Arqueológico de la Ciudad de Dénia, entre los años 1983 y 1990, es un ejemplo más de la trayectoria de estas instituciones. Su desarrollo se caracteriza por la búsqueda de nuevas fuentes de financiación y/o soporte institucional. El proyecto "Escola Taller Castell de Dénia" se lo ofrece y es el punto de partida hacia la consolidación de las actividades de difusión con un personal propio y a cargo de un Departamento de Educación y Acción Cultural.

En los primeros años, entre 1983 y 1985, la difusión se orienta hacia la evaluación de la evidencia arquitectónica y arqueológica del conjunto monumental del castillo de Dénia y a la presentación de proyectos expositivos sobre temas monográficos.

1987 será el inicio de una nueva etapa. La presentación del proyecto museográfico del "Palau del Governador" abrió nuevas alternativas de difusión al sistematizar y exponer por vez primera los fondos arqueológicos tomando la historia de la ciudad como hilo conductor. El Departamento de Educación y Acción Cultural aglutina los esfuerzos y realiza diversas campañas de

Tríptic presentat amb motiu de l'exposició monogràfica "Los graffiti medievales del Castell de Dénia".

Tríptic presentado con motivo de la exposición monográfica "Los graffiti medievales del Castell de Dénia"

difusión, con edición de dossiers y material publicitario propio. La campaña "Jugant amb el Castell" o la maleta didáctica son los proyectos más significativos.

Sin duda, el gran reto colectivo para los que tenemos la responsabilidad de difundir la Arqueología es el "gran público". Es hora de trabajar en proyectos destinados a la mayoría y, en función de la realidad socio-económica, al turismo cultural en el sentido más amplio del término.

Hemos de creer en principio en este público, así como ser conscientes de que requiere un proceso de formación para poder recoger el mensaje que la evidencia arqueológica y los recursos didácticos le ofrecen. En definitiva, que esta interacción "público-evidencia arqueológica-recursos didácticos-instituciones soporte del programa" no será posible sin un proceso formativo integrado.

LA DIFUSIÓ DE L'ARQUEOLOGIA, ARA I AQUI

Josep A. Gisbert Santonja

En una ciutat, a l'ombra d'una poderosa serra, diuen que ben protegida per la deesa Diana, succeïren tres esdeveniments al llarg del darrer any 1989 ben significatius de la importància de l'Arqueologia com a objecte de difusió.

A setembre es donà a conèixer la troballa de dos importants jaciments d'art rupestre. Des d'aquest moment, centenars de persones visiten els paratges i busquen una explicació que li done solidesa a la importància manifestada pels mitjans de comunicació, ben poc perceptible per la visualització dels plafons pictòrics.

Amb les plutges d'abril, s'obri un sondeig al principal carrer de la ciutat. S'aprofondeix més i més, fins que a dos metres surt l'evidència d'unes cases. Innombrable la gent que cada dia, girava els ulls cap al fosc pou, es qüestionava què era el qui havia, què buscavem i perquè.

A les darreries de maig, el jutjat dipositava al museu de Dènia, fruit d'una incautació, un conjunt de més de noranta peces arqueològiques de procedència subaquàtica: entre elles més de quaranta àmfores romanes. En deu dies va haver al *territorium* més moviment d'àmfores i d'altres que en vint-i-cins anys de dinastia juli-clàudia, enllà pel segle I d.C. Difusió en va tenir i la que més.

Aquestes circumstàncies obrin el pas a una primera reflexió en el sentit que les troballes arqueològiques casuales, l'Arqueologia urbana com a varietat específica dins de la pràctica arqueològica i un fet com el darrer, que no hi és sinó reflexe d'una situació del patrimoni massa generalitzada i de forta adscripció social, són els mòbils d'una difusió gairebé excepcional,

al menys pel que fa a l'entorn comarcal. Podem assegurar que ni el més acurat programa de difusió d'art rupestre o de l'Arqueologia subaquàtica, ni la més extensiva excavació urbana hagués provocat, de sobte, aquest grau de difusió.

En aprofundir en la temàtica que ens ocupa, una primera qüestió seria: En torn a la difusió de quina Arqueologia? No ens agradaria caure en l'enumeració de tòpics o afirmacions generalitzades sobre cadascuna de les situacions en què es trobem que requereixen un tractament singular i un estudi gairebé monogràfic. Així a l'Arqueologia com a mètode científic de coneixement històric, a l'Arqueologia urbana, que sempre es mou al ritme de les circumstàncies i fer una programació anual de la qual ja és més que un mèrit. Res té a veure amb l'Arqueologia des de la perspectiva d'un museu. A més a més, és clar que cada jaciment i cada museu es recolza sobre unes bases bastant específiques, no sols en quant a contingut o continents, sino en quant a orientació de la difusió en cada cas concret.

Una altra qüestió per capdellar més el fil hi seria: Difusió amb quins diners? o, que no és el mateix: amb els diners de qui? Matèria indispensable, sense dubte, per plantejar un projecte de difusió del patrimoni. A hores d'ara l'Administració ha encetat la dinàmica de la reglamentació i estudi de la problemàtica dels museus valencians. Aquest no és, per tant, el moment més idoni per qüestionar quin és el paper dels museus pel que fa a la difusió. Som conscients que al marc de la Comunitat Valenciana no hi ha cap museu que en l'actua-

litat dispose d'una infraestructura mínima de personal i d'una programació definida cap a la difusió de l'Arqueologia.

No és millor la situació dels serveis d'Arqueologia, generalment vinculats a iniciatives municipals, de caràcter incipient, que gosen d'un origen vinculat en la majoria dels casos a un ofegat programa d'Arqueologia urbana, i naixen amb un paper més que restringit pel que fa a la difusió.

Però, cal reconèixer que, malgrat tot, aquestes dos institucions són les que han iniciat una tasca lligada a la difusió del patrimoni arqueològic i/o a l'Arqueologia, primordialment urbana.

La formació d'una oferta de difusió al Museu Arqueològic de la Ciutat de Dènia, entre els anys 1983 i 1990, és un exemple més de la trajectòria d'aquestes institucions. El seu desenvolupament va marcat per la recerca de noves fonts de finançament i/o suport institucional. El projecte "Escola Taller Castell de Dènia" li ho ofereix i és el punt de partida cap a una consolidació de les activitats de difusió amb personal propi i a la cura d'un Departament d'Educació i Acció Cultural.

Els primers anys, entre 1983 i 1985, la difusió s'orienta cap a l'avaluació de l'evidència arquitectònica i arqueològica que presenta el conjunt monumental del castell de Dènia i a la presentació de projectes expositius de temes monogràfics.

1987 serà l'inici d'una nova etapa. La presentació del projecte museogràfic del "Palau del Governador" obrí noves alternatives de difusió, en sistematitzar i exposar per primera vegada els fons arqueològics amb la història de la ciutat com a fil conductor. El Departament d'Educació i Acció Cultural aglutina els esforços i realitza diverses campanyes de difusió, amb edició de dossiers i material publicitari propi. La campanya "Jugant amb el Castell" o la maleta didàctica, són els projectes més significatius.

Sense dubte, el gran repte col·lectiu dels que tenim la responsabilitat de difondre l'Arqueologia és el "gran públic". És l'hora de treballar en projectes destinats a la majoria, i, en funció de la realitat socio-econòmica, al turisme cultural en el sentit més ample del terme.

Hem de creure en principi en aquest públic així com ser conscients que requereix un procés de formació per saber recollir el missatge que l'evidència arqueològica i els recursos didàctics li proporcionen. En definitiva, que aquesta interacció "públic-evidència arqueològica-recursos didàctics-institucions suport del programa" no hi serà possible sense un procés formatiu integrat.

Maleta didàctica realitzada pel D.E.A.C.: "Menjar i taula al món islàmic".
Maleta didàctica realitzada por el D.E.A.C. "Menjar i taula al món islàmic".